

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Historie města Šafšáwan v 15. až 17. století

Jiří Duba

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra blízkovýchodních studií

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Blízkovýchodní studia

Bakalářská práce

Historie města Šafšáwan v 15. až 17. století

Jiří Duba

Vedoucí práce:

Mgr. Ivan Ramadan, Ph.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

Obsah

1. Úvod	1
2. Jak vypadá Šafšáwan dnes	3
3. Šafšáwan v historii.....	7
3.1. Politická a náboženské situace v oblasti v 15. století a příčiny vedoucí k založení města	8
3.2. Historie města Šafšáwan a oblasti Ríf v 15. - 16 . století	14
3.3. Historie města Šafšáwan a oblasti Ríf v 17 . století	24
3.4. Následný život příštích generací ve městě Šafšáwan	27
4. Struktura a architektura města.....	28
5. Závěr	36
6. Seznam použité literatury	38
7. Resumé	41
Obrazová příloha	43

1. Úvod

Město Šafšáwan leží v severní části Maroka v severozápadní části pohoří Ríf, které je svou rozlohou nejmenším ze všech čtyř pohoří v Maroku. Tato hornatá oblast je velmi členitá, přesto zde již od dávných dob vedlo mnoho obchodních stezek a oblast měla velký strategický význam. V dnešní době se jedná o turisticky hojně navštěvované místo, a to především díky svému specifickému vzezření staveb. Budovy ve vnitřní části města se vyznačují bílými a modrými omítkami, jejichž původ bude vysvětlen dále v této práci. Turisty vyhledávaná oblast je to také proto, že Šafšáwan je strategicky umístěn na cestách vedoucích jak do vnitrozemí Maroka, tak do Alžíru. Dalším důvodem je, že místní krajina je velice vyhledávaná pro stále oblíbenější horskou turistiku, za kterou sem jezdí zejména Evropané.

Téma historie města Šafšáwan jsem si zvolil proto, že mne toto místo, jeho dějiny i významnost zaujalo, když jsem jej navštívil v rámci marockého studijního pobytu v létě roku 2014.

Cílem této bakalářské práce je zjistit, jak se marocké město Šafšáwan vyvíjelo mezi 15. - 17. stoletím z hlediska politického, sociálního, ale i architektonického. Rovněž tato práce poukáže na specifika tohoto města i celé severozápadní části pohoří Ríf a postavení této oblasti v rámci Maroka. Mnou zvolené časové období není vybrané náhodně, ale s cíleným záměrem soustředit se na významné období ve vývoji zmíněné oblasti. V 15. - 17. století se v Šafšáwanu odehrálo mnoho důležitých změn, díky kterým město dostalo svůj současný ráz. V tomto období se navíc město stalo strategickým místem celé oblasti.

První kapitola práce se zabývá lehkým představením města v současnosti. Druhá kapitola se nejprve zabývá obdobím před založením

města a nastíní tehdejší politicko-sociální klima v sousedním křesťanském Španělsku, kvůli kterému se rychle rozrůstala komunita města a ovlivnilo tak tedy složení tehdejšího i budoucího obyvatelstva. Třetí část práce se zabývá vývojem města v 16. století, ve kterém došlo k obrovskému rozmachu Šafšáwanu i přilehlých oblastí a vzrostl tak jejich význam v celém Maroku, potažmo oblasti severní Afriky a Španělska. Závěrečná kapitola se zaměřuje na 17. století, kdy se město dostalo do úpadku a nakonec se krátce zmiňuje i o době následující, která dotvořila tvář dnešní podoby města.

Pro překlad přepisů z arabštiny jsem se řídil transkripcí z knihy Duchovní cesty islámu od prof. Kropáčka. Při studiu zdrojů jsem provedl obsahovou analýzu textu. Současné fotografie oblasti pochází z mého vlastního archivu a též archivu kolegů, kteří mi dovolili pro tuto práci fotografie použít, jmenovitě se jedná o Bc. Filipa Furdu, Bc. Adélu Kovačikovou a Bc. Petru Krajčovičovou. Na obrázku číslo 1 vidíte, jak město vypadá dnes.¹

¹viz obrazová příloha této práce

2. Jak vypadá Šafšáwan dnes

Šafšáwan (arabsky شفشاون) je město na severu Maroka v regionu Tanger-Tetúán nacházejícím se v pohoří Ríf. Pro přesnější představu polohy je Šafšáwan vzdálen pouhých 33 km od Středozemního moře, 78 km od Atlantiku a k nejsevernějšímu cípu Maroka je vzdálen 84 km. Co se týká velikosti města, pak v současné době zabírá rozlohu 4,2 km² a v roce 2014 zde žilo 42 786 obyvatel.²

Místními bývá Šafšáwan nazýván **Chaouen**. Toto pojmenování má co do činění s horou, která má vlastně dva vrcholy a místní ji nazývají ech-Chaoua, což doslova znamená "podívej se na rohy"³ nebo také "mezi dvěma rohy"⁴. O tom, proč se název používá ve zkrácené verzi jako "Chaouen", můžeme dnes jen spekulovat. Každopádně se jedná o mix tří jazyků, berberskou arabštinu, francouzštinu a španělštinu. Šafšáwan je pak českým přepisem tohoto smíšeného názvu.

Celá tamní oblast je velmi členitá, přesto zde již od velmi dávných dob procházelo mnoho obchodních stezek, což souvisí se strategickou polohou. Oblast se nachází v těsné blízkosti španělských hranic, u Gibraltarského průlivu, brány mezi Afrikou a Evropou, v sousedství významných měst Gibraltar, Tanger a také Ceuta⁵.

V současné době bohužel nádherné panorama zničila stavba hotelového areálu. Bohatý cestovní ruch je zná také v ulicích, kde se nachází spousta stánků a obchůdků se suvenýry a pořádají se tu tradiční trhy známé jako suqy⁶ (arabsky سوق). V okolních horách se pěstuje konopí a hašiš. S následným prodejem hašiše se setká dnešní turista kdekoliv ve městě dosti často. (Hašiš nazývají místní většinou chaouenis. Z toho

²GeoHive. Dostupné z: http://www.geohive.com/cntry/morocco_ext.aspx.

³PARK, Thomas Kerlin a Aomar BOUM. *Historical dictionary of Morocco*. str 84

⁴BENTAHILA, Abdeláli. *Language attitudes among Arabic-French bilinguals in Morocco*. str.1-2

⁵Ceuta= Autonomní město patřící k Španělsku, ale na území Maroka

⁶Tradiční trh severní Afriky a arabského světa

lze nepřímo usuzovat, že k bylině mají velmi osobitý vztah, nazvali ji podle svého pohoří, přivlastnili si ji.)⁷

Samozřejmě že pěstování spojené s prodejem těchto látek je v Maroku podobně jako v jiných zemích nezákonné. Podle místních lidí je však v této oblasti tolerováno, pravděpodobně i díky velkému zisku od turistů. Byla by škoda se takového zisku zbavovat.⁸

Velmi typický je pro oblast též chov koz. Stádo většinou doprovází jeden až dva pasáčci, kteří obvykle mívají na hlavě typický místní klobouk (viz dále). Přímo ve městě Šafšáwan zase budete doslova zakopávat o všudy přítomné kočky. Abnormální množství koček vysvětluje místní průvodce vysvětluje tak, že vzhledem k ortodoxní muslimské víře, která považuje psa za nečisté zvíře, si zdejší domorodci nikdy nepořídí jako domácího mazlíčka právě psa. V Šafšáwanu se kočky přemnožily a dnes se toulající zvířata pohybují po celém městě.

Jak vypadá tvář a život tohoto města? Co na první pohled každého nejvíc upoutá, je typická modrobílý ráz celého města, jež je znát už z dálky. Je to jedno z lákadel pro turisty, kteří obdivují atypický ráz zdejší architektury. Po celém městě se nachází osm mešit, ovšem díky pro arabský svět tak typické spletitosti uliček se může snadno stát, že bez mapy jedinec ani jedinou nepotká.

Cestovní ruch se přirozeně soustředí hlavně do obchodní části, v níž se prodejci snaží prodávat v průběhu celého dne své zboží. Stylem prodeje se zdejší od evropského výrazně liší. I když i zde se najdou kamenné obchůdky s turistickými drobnostmi, většina obchodování se odehrává přímo na ulici, a to i ve velkém vedru. Někteří prodejci mají stánky, jiní rozloží své zboží pouze na látku položenou přímo na zem. Zcela typické pro místní obchod je zde vyjednávání cen, které si místní srdečně užívají,

⁷ Na obrázku můžete vidět, jak vypadá pěstování (osobní sbírka 2014)

⁸ PARK, Thomas Kerlin a Aomar BOUM. *Historical dictionary of Morocco* . str. 86-87

zatímco Čech bývá zdrženlivý a zbytečně pak kupuje za předražené ceny.⁹ Prodejci, i když smlouvají, se k turistům chovají přátelsky.

Na tržišti a na nejfrekventovanějších ulicích města je možné pořídit tradiční tamní produkty, jakými jsou např. pestrobarevné vlněné oděvy a tkané přikrývky. Velký zájem turistů budí také tamní šperky a pro zdejší oblast tak typický slaměný klobouk s barevnými vlněnými bambulkami, jehož výrobě dokonce může zvědavý turista přihlížet in vivo¹⁰.

Šafšáwan však nebyl turistům takto bezkonfliktně přístupný vždy. Během stovek let izolace způsobené silnou vírou se sem dostalo jen několik jedinců ze Západu (v roce 1883 Francouz Charles de Foucauld, který ve městě strávil pouhou hodinu v převleku rabína¹¹ a v roce 1888 Brit Walter Harris, jenž jel do města z čiré zvědavosti, protože nedokázal pochopit, jak v tehdejší multikulturním světě může být místo, kde se křesťanství tzv. "nenosí" a je to až přímo sebevražda se k tomuto náboženství přiznat.¹²). Siegfried Genthe (1903), jehož cesta do Maroka měla tragický konec, popsal Šafšáwan jako "*tajemné město uprostřed nejnvtřnější horské krajiny Jaballah, jejíž obyvatelé jsou tak pod absolutním vlivem kněžích, že si žádný cizinec nemůže dovolit do něj vstoupit.*"¹³ Ani ostatní badatelé, kteří o městě psali, např. Španěl Luis del Mármol Carvajal¹⁴, Ital Juan de Lasquetti nebo Francouz Auguste Mouliéras¹⁵, se do města osobně nepodívali, čerpali jenom z poznatků druhých.

Oblast se znovu otevřela světu na počátku 20. století. Byl to v podstatě návrat k předchozímu stavu, kdy město bylo strategickým bodem

⁹ PARK, Thomas Kerlin a Aomar BOUM. *Historical dictionary of Morocco*. str. 56

¹⁰ latinsky naživo

¹¹ *Die Welt des Islams: Zeitschrift für die Entwicklungsgeschichte des Islams, besonders in der Gegenwart*. str.5

¹² *Tamtéž*. str.34

¹³ GENTHE, Siegfried a Georg WEGENER. *Marokko; reiseschilderungen*. S. 128.

¹⁴ byl španělský kronikář žijící dlouhá léta mezi obyvateli maurské Granady a dále žil v regionu Severní Afriky na konci 15. severní Afriky a v značnou část 16 století trávil s berberskými km.

¹⁵ Byl cestovatel, který navštívil Alžírsko a Maroko v letech 1872 až 1893. Autor mnoha knih, jeho práce byla sbírání ústní tradic, aby pomohla lépe pochopit životy lidí v regionu.

obchodních tras. Zajímavostí s tímto spjatou je fakt, že cestovatelé, kteří se ocitli v této oblasti ve 20. století, se tu střetli s Židy hovořícími středověkou kastilštinou, jíž se ve Španělsku přestalo mluvit před více než čtyři sta lety.¹⁶

K dnešním návštěvníkům města se Šafšáwan chová vstřícně. Turisté přináší Šafšáwanu významný zdroj příjmů, a tak místní řemeslníci a obchodníci návštěvníky vítají. Zájemci mohou dokonce navštívit Etnografické muzeum, které napoví mnoho o historii města, jeho původních osadníků i o národech zde žijících.

¹⁶ Mark Ellingham, Daniel Jacobs, Hamish Brown, Shaun McVeigh, Rough Guides-The Rough Guide to Morocco (2007) str. 160

3. Šafšáwan v historii

Ve své historii zastávalo marocké město Šafšáwan velmi rozdílné postavení. Nacházelo se na jak zcela výjimečné pozici významné zastávky na trase obchodních cest, tak i na pozici zcela světem zapomenuté a od veškerého dění odříznuté oblasti.

Ta nejzajímavější část historie, kdy město vzniklo a vyvíjelo se, ne náhodou časově spadá do období, kdy obecně docházelo k rozmachu muslimských říší (např. Osmanská říše se ocitla na vrcholu své moci).

Text obsahuje některé výrazy, jejichž význam je vhodné nejprve vysvětlit v kontextu. Maurové je výraz, kterým se obecně označovali muslimové, jenž přišli z Pyrenejského poloostrova. Výraz se začal používat ve Španělsku a patřil tamním muslimům pocházejícím ze severní Afriky.¹⁷ Sefardští Židé jsou Židé žijící na Pyrenejském poloostrově do roku 1492, jejichž název je odvozen ze slova Sfarad, což je jméno biblické země.¹⁸

Andalusie je územně nejjižnější část Pyrenejského poloostrova (název odvozený podle pohoří Pyreneje), který bývá též nazývaný jako Iberský poloostrov (název odvozený od původních kmenů Iberů). V 15. století se v této oblasti mj. nalézal muslimský stát Granada, jemuž vládl Muhammad XII. "Boabdil".¹⁹ Částečně přes území Granady a další provincie Almería se táhla historická oblast Alpujarra.

¹⁷ *Oxfordský slovník světových dějin*. str. 375

¹⁸ VOLFOVÁ, Lenka. *Sefardští Židé v Sarajevu*. str.8

¹⁹ HARVEY, L.P. *Islamic Spain, 1250 to 1500*. s 276

3.1. Politická a náboženské situace v oblasti v 15. století a příčiny vedoucí k založení města

Dříve než se dostaneme k tomu, jak město Šafšáwan vzniklo, je dobré si nejprve nastínit, jaká náboženská situace panovala v západním regionu Severní Afriky a Pyrenejského poloostrova vůbec.

Na území Maroka vládl od roku 1215 až do 1465 rod Marínovců, který si již od 12. století budoval svoji mocenskou pozici. K vládě se probjovali až vyhnáním Almohádů kolem roku 1215. Následně Marínovci dobývali zdejší významná města, např. Fez (1248) a Marrakeš (1269). Jelikož v následujících letech zavládl na území Maroka klid, připojili se Marínovci k muslimům, přesněji Nasrovcům, na Pyrenejském poloostrově v boji proti Kastílii. V průběhu 14. století pak bojovali ve Španělsku, ale roku 1340 po bitvě u Rio Salada byli donuceni opustit Andalusii, což můžeme považovat za počátek úpadku této dynastie, kterou později postihly další rány v podobě moru či vzpoury watásidovských vezírů. Později Watásidé od Marínovců moc převzali. Vládli Maroku skoro 100 let, než je porazili Sa'ajidové. Vliv Watásidů se odrazil hlavně v oblastech severního Maroka, také díky tomu, že měli pod kontrolou hlavní město Fez. Jelikož Šafšáwan byl v jejich državě, i ten se dostal pod jejich moc.²⁰

Na Pyrenejském ostrově se okolnosti, které budou mít významný vliv na Šafšáwan, začaly odehrávat ještě mnohem dříve. Maurové panovali ve španělské Andalusii od 8. století. Ovšem od 14. století, kdy se Španělsko stalo bezvýhradně katolickým, se tolerance odlišné víry začala vytrácet. Zcela nejhůře tu bylo zacházeno se Židy,²¹ kteří tuto oblast obývali dokonce ještě před příchodem islámské invaze. Mohlo by to naznačit, že v Židech spatřoval Vatikán větší hrozbu než v Maurech, ale to je spekulativní názor, který není tématem této práce. Mauři i ostatní

²⁰ PARK, Thomas Kerlin a Aomar BOUM. *Historical dictionary of Morocco*. 229-230

²¹ VOLFOVÁ, Lenka. *Sefardští Židé v Sarajevu*. str.10

nekřesťané byli tlačeni ke konverzi víry. Španělsku se v tomto smyslu dostávalo pomoci z Itálie, potažmo přímo z papežské stolice ve Vatikánu.²² Křesťané tedy měli v boji proti přívržencům islámu a judaismu zelenou.

Tomuto období zpětného vytlačení islámu z Pyrenejského poloostrova se odborně říká reconquista. Reconquista vrcholí roku 1492 dobytím Granady, poslední islámské provincie na Pyrenejském poloostrově.²³

Zasloužili se o to aragonský král Ferdinand II. Aragonský (1452-1516) a jeho manželka Isabela Kastilská (1474-1504), následnice kastilského trůnu, jejichž společnou snahou bylo sjednotit Španělsko. Tato vládnoucí dvojice velmi výrazně ovlivnila budoucnost celého Pyrenejského poloostrova a nepřímo i část severní Afriky, kam především se soustředili andaluští utečenci. Ačkoliv zvenku to vypadalo, že hlavním cílem Ferdinanda a Isabely je dosažení náboženské jednoty, jejich úporná snaha o úplné pokatolictění země v sobě skrývala nezměrnou touhu po moci a rozšíření ovládaného území. Šíření křesťanství byl pro ně prostředek, jak toho docílit.²⁴

Po vpádu Španělů do prozatím muslimské Granady došlo k dalšímu logickému kroku: násilnému nucení zdejších obyvatel ke konverzi víry. V roce 1492 byl Ferdinandem a Isabelou vydán tzv. Alhamberský dekret, což byl v podstatě edikt o vyhoštění Židů, který představitelům této nenáviděné rasy nařizoval neprodleně opustit zemi. Jakmile se tak stalo, následně byl židovský majetek zabaven španělskou inkvizicí.²⁵

Vůči Maurům byla zpočátku zachována jistá míra tolerance, ale nakonec se situace vyhrotila podobně jako u Židů. Někteří muslimové nejprve odešli do Portugalska, ovšem odtud pak byli vyhnáni roku 1497

²² "Sixtus IV." Encyclopædia Britannica. Encyclopaedia Britannica 2008 Ultimate Reference Suite. Chicago: Encyclopædia Britannica, 2008.

²³ PARK, Thomas Kerlin a Aomar BOUM. *Historical dictionary of Morocco*. 199

²⁴ KAMEN, Henry. *The Spanish Inquisition: a historical revision*. str. 29-31

²⁵ *Documentos acerca de la expulsión de los judíos / edición preparada y anotada por Luis Suárez Fernández*. str. 391-395

zpět do Španělska. Pod korunou Kastilie tu ale docházelo k nuceným konverzím maurského obyvatelstva, a to formou hromadných násilných křtů, leckdy tváří v tvář smrti.²⁶

Ani dobrovolná, natož nucená konverze ke křesťanství však nebyla pro tamního sefardského Žida či pro Maura velká výhra. Tak především pro komunitu Maurů znamenal takový postup doživotní zavření dveří do muslimské komunity. Kromě toho byly tyto národy na španělském území díky předešlým postojům neustále utiskovány. Španělé mezi sebe konvertity nikdy zcela nepřijali, nazývali je opovržlivě “novými křesťany” a bedlivě je kontrolovali na každém kroku. Ty, o kterých vyšlo najevo, že se staré víry zřekli jen na oko, ale přitom stále praktikují svou původní víru, čekala poprava. (Většinou se jednalo o židovské konvertity.)²⁷ Proto nakonec většina Židů i muslimů stejně volila odchod ze Španělska.

Tento v první vlně nečekaný a postupně opakovaný příval španělských přistěhovalců do severních afrických oblastí způsoboval přeplnění severských marockých měst (tedy i Šafšáwanu, který byl takřikajíc přímo na cestě). Bohužel zcela přirozeně budil v tamních obyvatelích neklid. Tamní muslimové se obávali zdražení cen a tedy snížení kvality uspokojování svých potřeb. Zde již delší dobu usazení Židé, kteří v té době měli svůj vlastní zdroj obživy díky vykonávání některých řemesel či drobného obchodu, však také nové příslušníky svého národa nevíтали

s otevřenou náručí. A tak se stávalo, že sefardští Židé, kteří už museli většinu svého majetku nechat ve Španělsku, byli nyní okradeni ještě i o zbytky svých majetků. Mnoho jich bohužel nakonec zemřelo hladem a někteří se dokonce v zoufalství a beznaději vraceli do Španělska.

²⁶KAMEN, Henry. *The Spanish Inquisition: a historical revision*. str.10

²⁷VOLFOVÁ, Lenka. *Sefardští Židé v Sarajevu*.

Sefardští Židé, kteří přišli do tehdy již existujícího Šafšáwanu, uprchli do jiného marockého města Fezu, které se nachází více ve vnitrozemí.²⁸

Samotné město Šafšáwán bylo oficiálně založeno v roce 1471 jako obranná pevnost. Pro zajímavost došlo v témže roce k portugalské okupaci Tangeru, což s tím nepřímo souvisí.²⁹ Město totiž založil princ 'Ali b. Musa b. Rašid, jeden z údajných potomků 'Abdassalamovy rodové větve (viz dále), čímž zároveň 'Ali údajně patřil mezi potomky proroka Muhammada. Kromě toho byl 'Ali aktivním podporovatelem proti portugalským postojům. Ze začátku měla také právě oficiálně vzniklá pevnost Šafšáwan sloužit pouze jako tajné útočiště pro lidi, kteří utíkali z míst jako Ceuta či Ksar as-Saghir. Jednalo se převážně o Židy a Maury portugalského původu, kteří chtěli zvrátit špatný osud portugalských Židů a muslimů a zároveň bojovali proti portugalské invazi na severu Maroka.³⁰

Do té doby byla oblast budoucího města využívána jako hojně frekventovaná zastávka pro karavany, které se zde dočasně usidlovaly. Podle místního průvodce se významnost oblasti kolem města z doby před založení odráží i v tom, že se zde po staletí objevovali lidé, kteří měli díky tomuto místu dostávat nadpřirozené schopnosti. Tato pověst samozřejmě nelze nijak dosvědčit a předpokládá se, že se nejednalo o výjimečné vlastnosti, ale spíš neobvyklé.

Pověst očividně souvisí s přítomností tzv. Idrísovske relikvie, což je část ostatků 'Abdassalama bin Mašiše, svatého patrona kočovného kmene Djebeli³¹, který zřejmě zemřel někdy v letech 1227/8 a údajně patřil k rodu proroka Muhammada.

Abu Bakr, strýc proroka Muhammada, měl podle všeho syna Mašiše a Yunuse, ten druhý působil na dvoře ve Fezu a byl uctíván

²⁸ MOULIÉRAS, Auguste. *Le Maroc inconnu: 22 ans d'explorations dans cette contrée mystérieuse, de 1872 à 1893 ...* str. 236

²⁹ PARK, Thomas Kerlin a Aomar BOUM. *Historical dictionary of Morocco*. str. LXiv

³⁰ ÉPAULARD, Alexis. *Description de l'Afrique*. str. 281

³¹ MOULIÉRAS, Auguste. *Le Maroc inconnu: 22 ans d'explorations dans cette contrée mystérieuse, de 1872 à 1893 ...* str.171

i v Šafšáwanu. Následně měl mít Mašiš potomky Yemlah, Musu a 'Abdassallama.³² Zde je ale nutné dodat, že se nemůže jednat o 'Abdassalama bin Mašiše, neboť ten by musel žít někdy v 8.-9. století, nikoliv ve 13. Takže pokud Abu Bakr měl syna Mašiše, určitě to nebyl otec námi zmiňovaného a v Šafšáwanu tak důležitého 'Abdassalama. Možná se jedná se jedná jen o shodu jmen, i když vzdálenější příbuzenství vyloučit nelze. Bohužel existuje z těchto dob s nepřesnými záznamy jen velmi málo kusých informací.

Roku 1437 vzniká díky jeho potomkům tzv. Idrísovský kult³³, který patřil k pokrevní linii muslimského proroka Muhammada, a celý kraj je od doby uložení jeho ostatků na tomto místě tím pádem považován za svatý. Status svatého města si Šafšáwan ovšem udržel dodnes.³⁴

Jak již bylo výše zmíněno, tak se po roce 1492 začal počet obyvatel velmi rychle rozrůstat, a to díky následkům reconquisty probíhající ve Španělsku. Ukončením historie Granadského království došlo v Šafšáwanu k obměně struktury populace ve společnosti. Přílivem Židů a Maurů došlo k mísení obou národů. Samozřejmě ale bylo preferováno míchání potomků stejného národa.

Lidé ve vedení města rozhodovali nejen o řízení města, ale také na základě autority o klanění se svatým. Jako odlišná víra byl muslimy respektován judaismus, ovšem v žádném případě křesťanství. Přes negativní přístup ke křesťanskému Španělsku se však objevují v architektuře andaluské prvky (o tom více v bodě 4. této práce).

Ačkoliv obrovský zásah do života města měl příliv Židů a Maurů po roce 1492 po ukončení reconquisty, vliv na Šafšáwan i celou oblast pohorí Ríf měly samozřejmě i místní kmeny. V této oblasti jich působilo dvanáct.

³²*Die Welt des Islams: Zeitschrift für die Entwicklungsgeschichte des Islams, besonders in der Gegenwart.* str.6

³³G. Salmon, *Le culte de Moulay Idris, in: Archives marocaines III(1905), S. 413-429*

³⁴*Tamtéž., str. 413-429*

Do nich patří např. kmen Hassana a Gorfet, vzdáleněji na severozápadě se vyskytovaly kmeny Ahmas a Angra.³⁵

Krom toho v místě pobývali také zástupci kmenů Fez, Hauz, Tarudnat, kteří v menší míře mohli ovlivnit kolorit města. Z cizinců bychom pak na území Šafšáwanu mohli narazit na Alžírany a Andalusany, jejich přítomnost však byla ve městě pouze tolerována, vliv na dění ve městě pravděpodobně neměli žádný.

³⁵ *Die Welt des Islams: Zeitschrift für die Entwicklungsgeschichte des Islams, besonders in der Gegenwart.* str. 5-6

3.2. Historie města Šafšáwan a oblasti Ríf v 15. - 16. století

O vývoji města Šafšáwan v 15. - 17. století toho víme relativně málo. Souvisí to s tím, že v tomto období bylo město tzv. polozávislým emirátem a díky tomu se ocitlo v určité kulturní a politické izolaci. Město mělo sice svoji vládu a pod kontrolou mělo i značnou část severozápadního Maroka, ale zároveň správou spadalo pod významnější a větší Fez, s jehož sultány muselo spolupracovat. Za to naopak dostávalo z Fezu podporu.

Prvním nejvýznamnějším představitelem Šafšáwanu je princ 'Ali b. Musa b. Rašid, tzv. šeríf³⁶. Tento muž by měl podle některých zdrojů být vnukem 'Abdassalamovým. Když si ovšem porovnáme časové údaje, není to příliš pravděpodobné. 'Abdassalam zemřel v roce 1227 nebo 1228. Měl mít tři syny, Mohameda, 'Abdassamada a 'Allala. Poslední z jmenovaných by měl přitom být otcem Abi Gum'y a 'Aliho.³⁷ Jenomže Ali založil Šafšáwan roku 1471, není možné, aby v rozpětí dvou set let žilo tak málo generací. Pokud Ali vůbec byl příbuzným 'Abdassalamovým, pak mezi nimi existoval daleko vzdálenější příbuzenský vztah.

Do prvního období vývoje Šafšáwanu přitom zasáhli potomci posledně zmiňovaného 'Allala, kteří se jmenovali Ibn Abi Gum'a a 'Ali, celým jménem 'Ali bin Musa bin Rašid. Tito dva bratři - a bývá uváděn především princ 'Ali b. Musa b. Rašid - založili toto město, které mělo být obrannou pevností. Že se jedná vyloženě o útočiště, to vyplývá z postavení qasaby, citadely nacházející se v centru města, která se nachází ve vyšších, hůře přístupných místech.

³⁶ Severo Africké označení pro šlechtu

³⁷ *Die Welt des Islams: Zeitschrift für die Entwicklungsgeschichte des Islams, besonders in der Gegenwart.* str. 7

Bratři Abi a 'Ali pak i stanuli ve vedení města, jež ovládali v roli náboženských bojovníků, ačkoliv zároveň museli spolupracovat s městským regentem Qa'idem. (Otázkou ale zůstává, kolik z potomků těchto významných předků zůstalo v Šafšáwanu žít a tedy jak moc hluboce je v budoucích šafšáwanských generacích zakořeněna rašidovská genetika.)

Významnější roli ve městě sehrál nakonec 'Ali bin Musa bin Rašid, zvaný jednoduše 'Ali. Ten se stal bohatým vojenským vůdcem, který zasahoval při bojích v Andalusu a později stanul ve vedení Šafšáwanu. Aliho vůdcovské schopnosti a samostatnost rozhodování se projevovaly tím, že odmítl naslouchat všem příkazům přicházejícím z Fezu, což byl nadřízený okrsek pod vedením b. Hassana. 'Ali si dokonce nechal říkat král a pán Šafšáwanu, i přestože nedostal povolení od zmíněného Hassana. Tato revolta se ale nebezpečně odrážela v tom, že pokud by potřeboval od Fezu pomoc, Hassan by se k němu otočil zády.³⁸

Jelikož se ve městě teprve formovala společnost, přicházeli noví uprchlíci a bylo třeba zavést určitá pravidla, náboženský vůdce Ibn Abi Gum'a vyhledával mezi občany, kteří mohli být křesťany nebo mohli muslimskou víru jen předstírat. Když takové občany našel, většinou byli popraveni před zbytkem města. Později nahradil Ibn Abi Gum'u v jeho funkci náboženského bojovníka, vojevůdce města a zakladatele armády jeho bratranec, údajně ušlechtilý emir mistr Abulhasan 'Ali b. Musa b. Rašid b. 'Ali b. Said b. 'Abdalwahhab.³⁹

Nutno podotknout, že samotné obyvatelstvo nebylo vždy s vládou vrstvou zcela spokojeno. Vyvíjelo tlak na politické vedení podle toho, jak se v průběhu času měnila jeho struktura a tedy i požadavky. 'Ali si ale

³⁸ ÉPAULARD, Alexis. *Description de l'Afrique*. str. 281

³⁹ *Die Welt des Islams: Zeitschrift für die Entwicklungsgeschichte des Islams, besonders in der Gegenwart*. str. 10

uměl koupit vděčnost. Osadníkům, kteří byli ve válce proti Portugalcům, udělil 'Ali osvobození od daně, čímž si získal i přízeň vojáků v Andalusii.

'Aliho sňatek se Španělkou Zahra přivádí do dynastie nové potomky. Ti však neměli na oblast již takový obrovský vliv jako sám Ali. Dokonce i španělsko-portugalské zdroje uvádějí 'Aliho bin Rašida jako nejvýraznějšího představitele celé dynastie. Vládce a voják 'Ali bin Musa bin Rašid měl na proslavení oblasti bezesporu velikou zásluhu, a to spolu se svým synem Ibrahímem, polovičním Španělem. Tento významný představitel, samozvaný král a pán města Šafšáwan, měl obrovský vliv i v působení na tuzemském trhu. Za jeho vlády obchod vzkvétal. Takticky spojoval své síly s těmi, kteří měli stejného nepřítele. Aktivně spolupracoval se stoupenci wattahidistů, konkrétně s Ahmadem vedoucím boj proti vlastnímu strýci Abu Hassunovi působícímu ve Fezu. To se 'Alimu hodilo, i on chtěl Hassuna takřkajíc vyhodit ze sedla. 'Aliho žena Zahra byla Ahmadova sestra, čímž 'Ali bin Musa bin Rašid spojil příjemné s užitečným, zajistil si sňatkem budoucnost rodu i Ahmadovu podporu.

Zakladatel města 'Ali umírá roku 1511 (917H⁴⁰), Šafšáwan je v té době uznáván jako město. 'Aliho synové zde po otcově smrti zůstali a žili tady mezi mírem a válkou i v době sa'adijské vlády.

Ibrahím se o takové postavení zasloužil tím, když se mezi léty 1511-1533 opakovaně a úspěšně účastnil kampaně proti Portugalcům v Asilahu. Bohužel 'Aliho syn Ibrahím, který 'Alimu velmi pomáhal a podporoval ho, opouští politickou scénu předčasně. Fyzicky oslaben podlehl úplavici roku 1539 a tato nešťastná událost dostává do vedoucího postavení jeho bratra Muhammada.⁴¹

⁴⁰ H je označení pro hidžru, což je označení pro rok přesídlení proroka Muhammada z Mekky do Medíny a také se od této doby roku 622 počítá islámský kalendář

⁴¹ *Die Welt des Islams: Zeitschrift für die Entwicklungsgeschichte des Islams, besonders in der Gegenwart.* str. 8

Muhammad vládnoucí v Šafšáwanu v letech 1539-1561 se musel vyrovnat s odpojením od své sa'adijské dynastie. V roce 1561 sa'adijská vojska obklíčila město Šafšáwan, ale Muhammad unikl do noci, k čemuž se praví: *"Když Muhammad si mohl dovolit odejít bez žádného většího odporu, odešel s manželkou a dítětem a rodinou za město, po obtížných cestách kolem města, ale bezpečně za zvuku violy, kde nad Šafšáwanem se tyčí hory. To vše se stalo v noci na pátek, 9.safar 969 H. (19.10.1561). Muhammadova rodina došla až k Tarze, kde došlo k nalodění. Ten den emír Abu 'Abdalláh (Muhammad) byl viděn ve městě naposled."*⁴²

V rašidovské dynastii panovaly očividně jisté problémy s hierarchií, což naznačuje i fakt, že o některých osobách je toho zmíněno mnoho a o dalších je jenom malá zmínka. Ve městě vládly sice mocenské struktury relativně pevnou rukou, ale jistotu neměl nikdy žádný vládce, protože čas od času zkrátka vznikly boje o moc. Lidová fantazie je přitom velmi značná, a tak se po letech odstupu nelze řádně dopátrat ani skutečných důvodů změn ve vládnoucích vrstvách. V rané historii města se navíc některé změny přisuzují dokonce magii. V tomto smyslu přinesla podle dávných pověr neštěstí Rašidům a jejich potomkům dcera Sajidy pojmenovaná jako Á'iša bint Ahmad, která pocházela z rodu Idrísovců.⁴³

Životopis o Á'iše bint Ahmad (v některých zdrojích se objevuje také jméno Sajida bint Ahmad Á'iša, což je zřejmě tatáž osoba a my se můžeme jen dohadovat, proč měla dvě oslovení) svědčí o úctě a víře v zázraky magie a v tajné síly mystiků Habtího, Talida a dalších. Bývá uváděn jeden případ, kdy Á'iša bint Ahmad přivolala tajemné síly způsobující zatemnění mozků. Kromě toho Á'iša údajně sice nechala vládnout Muhammada, posledního zástupce z rašidovské dynastie, ale jakmile se jí znelíbil, poškodila mu tak, aby musel uprchnout. Nejšílenější část legendy o Á'iše

⁴² MOULIÉRAS, Auguste. *Le Maroc inconnu: 22 ans d'explorations dans cette contrée mystérieuse, de 1872 à 1893 ...* str. 157

⁴³ A. Graulle *Archives marocaines*.XIX (1913) .str. 48-54

bint Ahmad vypovídá o tom, že proto aby se dostala k moci, zabila svého syna Muhammada.⁴⁴

Skutečnost je nejpravděpodobněji taková, že v rodině existoval jak svár mezi bratry Ibrahimem a Muhammadem (bratrance 'Aliho a Ibn Abi Gum'y), tak i mezi bratry a jejich sestrou Sajidou bint Ahmad 'A'išou. Životopis o Á'iše napsal až po letech její syn, slavný Ibn 'Askar, který svoji matku zmiňuje již ve článku *Á'iša bint Ahmad*, avšak poukazuje na to, že v genealogickém stromě rodiny chybí určití lidé, kteří mohli a nemuseli v té době žít,⁴⁵ proto se o přesném jméně této ženy už nikdy nedozvíme. Nakonec si můžeme díky těmto náznakům jen udělat určitou nedokonalou představu o tom, jak to ve městě vypadalo a jak vřelé či naopak vyjaté asi byly vztahy v těchto rodinách.

Ibn 'Askar nám dále popisuje, jaké magické rituály a dnes bychom řekli léčebné postupy používala jeho matka Á'iša bint Ahmad. Léčení prý spočívalo v nanesení slin na problematrické místo, eventuálně mohlo probíhat dotekem ruky na bolavé místo.⁴⁶ Některé tyto postupy, zvláště léčbu dotekem, využívají dnes k léčení alternativní medicíny (ajurvéda, reiki, celostní medicína). Na druhou stranu ovšem musíme vzít v úvahu, že ve městě docházelo k třenicím mezi světskými i mocenskými individualitami, což mohla být příčina šíření některých falešných zpráv. A proto i činy, o nichž se mezi lidem povídalo, mluvící o Á'iše bint Ahmad mohou a nemusí být pravdivé.⁴⁷

V Šafšáwanu každopádně léčili také sám Ibn 'Askar, učitel práva, medicíny a sufismu, a dále šejch Abdalwarit b. 'Abdallah, který údajně k léčení využíval blíže nespecifikovaných energetických zdrojů, o jejichž účincích více nevíme. Co lze říci, že tento světec se nenechával zastrašit

⁴⁴ ODDI, Abderrahim Yebbur. *Los Ber-Rached de Chefchauen y su significación en la historia de Marruecos septentrional*. str. 24-27

⁴⁵ Tamtéž. str. 24-27

⁴⁶ A. Graulle *Archives marocaines*.XIX (1913) .str. 19

⁴⁷ *Die Welt des Islams: Zeitschrift für die Entwicklungsgeschichte des Islams, besonders in der Gegenwart*. str. 11-12

vládnoucím tyranským sultánem a své kázání vedl i přes veškeré zákazy mu udělené.

Další zajímavou osobností, o které bych se rád zmínil a která v Šafšáwanu pobývala, je mystik 'Abdallah al-Habtí. Al-Habtí nazval Ibn 'Askara slovem الديوث, což v překladu znamená zahýbat či vyhýbat. Zároveň tím bylo naznačeno, že bychom tímto označením mohli charakterizovat nejen Ibn 'Askara, ale potažmo i jeho matku, tedy Á'íšu. Pokud to nedokazuje, že Ibn 'Askar a Á'íša měli nepřátele, rozhodně to naznačuje, že mezi učenici existovala podobná rivalita jako mezi vládci.⁴⁸

Pokud se zaměříme na principy fungování náboženství v 16. století, nalezneme zde hluboké uctívání svatých a bohužel s tím související zneužívání víry k mocenskému postupu. Podle výše zmíněného Ibn 'Askara se stávalo, že někteří představitelé města mystifikovali poddané proto, aby si udrželi moc a někdy si i nárokovali práva, ke které neměli genealogickou podporu. Často se příčina jejich snahy skrývala v politické ambici. Šerífové byli uznávaní téměř jako sultáni, takže také požadovali poslušnost od svých poddaných. Menší šerífové a súfistiští šejkové učili masy, aby bezmezně poslouchaly a věřily jim, i kdyby třeba jednali ve zjevném rozporu se zákonem. Tento jev však nepostihoval jenom toto město, ale byl typický pro celé Maroko.⁴⁹

Asketičtí súfisté sehráli v historii Šafšáwanu svou důležitou, i když zápornou úlohu. Znovu a znovu se stavěli proti sa'adijské a 'alawitské šlechtě. Město se samozřejmě snažilo o svůj rozvoj i v době, kdy už nebylo pod nadvládou dynastie Rašidů. Ale asketičtí súfisté se mu v tom snažili zabránit. Považovali toto město za město odboje a vzdoru,

⁴⁸ Tamtéž.. str. 13

⁴⁹ ODDI, Abderrahim Yebbur. *Los Ber-Rached de Chefchauen y su significación en la historia de Marruecos septentrional*. str. 24-27

protože tak lpělo na své historii a nechtělo měnit postoje ohledně vládnoucího rodu.

Nejistota obyvatelstva a rivalita v rodině Rašidovců v poslední době její vlády měla za následek, že se obyvatelstvo často měnilo, protože část obyvatelstva neustále odcházela či přicházela v závislosti na tom, kdo a jak přísně vládl na lokální (městské) či ústřední (sultánské) úrovni.

Přiliv lidí můžeme rozpočítat do několika vln. První byla hned v roce 1492 po pádu Granady, další roku 1497 po totálním vyhoštění Židů a Maurů z Portugalska, pak roku 1502, kdy díky zákonům sousedního Španělska emigrovali převážně zbylí Židé, další vlna přišla byla po bitvě u Alpujarrasu roku 1571, kdy je do města deportovaná část obyvatelstva, zatímco ta druhá je odeslána do vnitrozemí Maroka. (Po povstání v Alpujarras byli všichni, kdo se odmítli stát katolíky, buď deportováni do Afriky, nebo systematicky zmasakrováni.)⁵⁰ Poslední vlna migrantů přišla roku 1609, kdy do města přišli lidé z měst Tetuán a Fez.⁵¹

Je známo i několik opačných příkladů lidí, kteří z Šafšáwanu odešli, a to často do nedalekého, ale většího Fezu, případně do Wazzanu. Do Fezu na příklad odešel již zmíněný Ibn 'Askar, syn magické léčitelky Á'íši bint Ahmad. Taktéž do Fezu se odstěhoval také šafšáwanský soudce 'Ali b. Maimun z dob 'Aliho. b. Rašida, ovšem ve Fezu nezůstal, neboť zemřel kdesi v Orientu. Z Šafšáwanu do Fezu také odešel a ve Fezu zemřel učitel práva 'Ali b. Harum.⁵²

Jelikož město Šafšáwan také sloužilo jako studijní středisko pro vědu, takže se tu v průběhu času vyskytovalo mnoho mystiku a mistrů ve svém oboru a někteří jsou i v místě pohřbeni. Z těchto učenců nám zdroje přinášejí tato jména: patron města a učitel Yusus at-Talidi, který zemřel

⁵⁰ *Die Welt des Islams: Zeitschrift für die Entwicklungsgeschichte des Islams, besonders in der Gegenwart.* str.18

⁵¹ Tamtéž.str.19

⁵² Tamtéž.str. 14

v roce 1543 a je pochován asi 22 km západně od Šafšáwanu.⁵³ Dále tangerský mystik ʿAbdallah al-Habtí, který zemřel v roce 1555 a je pohřben v blízkosti města.⁵⁴ Také Habtího student Ahmad al-Haddad našel místo svého posledního odpočinku nedaleko v aš-Šarafatu vzdáleném asi 18 km od Šafšáwanu. Habtimu i Haddadovi je ve městě stále věnovaná úcta, což dokládají některé dokumenty.⁵⁵

Pokud shrneme podstatné výše uvedené, dostaneme následující závěr. Rašidovská dynastie v Šafšáwanu vládla mezi lety 1471 až 1561. Bohužel okolnosti včetně již výše zmiňovaných rozkolů v rodině vedly k vyhnání Muhammada z města a k moci dostali saʿadijští šerifové, kteří měli pověření spravovat toto město od samotného sultána. Šafšáwan se v době převzetí moci nacházelo na vysoké úrovni, bylo centrem vědy a vzdělanosti. Také se tu ale dařilo zemědělství, což přinášelo oblasti samostatnost.

Zatímco v rašidovské éře město hrálo spíše roli autonomního guvernantského města či oblasti, což do představy jednotného státu se sídlem ve Fezu zapadalo jen velmi těžko a s nechutí, změnou vládnoucí vrstvy se toto mělo změnit. Následkem příchodu saʿadijské dynastie se z města ztratila volnost ve vědě a myšlení, asketičtí mystikové se náhle museli začít podřizovat vládnoucímu rodu, což městu výrazně ubralo na nezávislosti a podpořilo to vznik místní anarchie. Postupně se navíc sídlo vládnoucí dynastie přesune do Wazzanu, takže Šafšáwan ztratí na své vážnosti a důležitosti. I ve zdrojích se o městě náhle dozvídáme mnohem méně.⁵⁶

Saʿadijská dynastie zasahuje během dalších let nejen do života Šafšáwanu, ale v podstatě do života celého Maroka. (Již od roku 1509

⁵³ Tamtéž. str 14

⁵⁴ Tamtéž. str 14

⁵⁵ MOULIÉRAS, Auguste. *Le Maroc inconnu: 22 ans d'explorations dans cette contrée mystérieuse, de 1872 à 1893 ...* . str. 153-154.

⁵⁶ A. Graulle *Archives marocaines. XIX (1913)*. str. 151-154

ovládali Sa'adijové jih Maroka, od roku 1528 začali svádět boj s tehdy vládnoucími Watásidy a když v roce 1554 porazil sultán Muhammad poslední watásidské ozbrojence v bitvě u Tadla, stali se Sa'adijové na více jak 100 let vládci Maroka. Tím posledním pak byl sultán Ahmad al-Abbas, následně vystřídali sa'adijskou větev ve vedení Maroka Alawité.)

Rok 1554 byl zlomový právě i pro Šafšáwan, který také začínají Sa'adijové pomalu ovládat, zprvu ze své pozice ve Fezu, později přímo. Sa'adijové byli známí svou nevraživou intolerancí vůči nemuslimům, a tak se především v počátku tohoto nového období vedlo všem marockým Židům ještě hůře než dosud, např. jim vzrostly už tak vysoké daně. Postupem času však úřední ostražitost vůči nim otupěla. Ne vždy to bohužel znamenalo toleranci muslimských mas.⁵⁷

Sa'adijer 'Abdalláh vládl v Šafšáwanu od roku 1561, kdy byl po poražení Rašidovců vybrán jako guvernér města. Vysoké postavení v rámci Maroka však zastával již od roku 1557, kdy zastupoval vysokou pozici na Fezkém královském dvoře. Sa'adijer 'Abdalláh se po svém nástupu k moci o Šafšáwanu vyjádřil, že se jedná především o město řemeslné a obchodnické. Viděl tedy hlavní potenciál města ve výrobě a obchodu. V době jeho vlády pracovali v obchodech bok po boku muslimové a přibližně 200 Židů. Co se týká produkce, tak v té době produkoval šafšáwanský region med, vosk, ale také kůži a maso z domácích zvířat. Obilninám se v této oblasti sice moc nedařilo, ale o to větší hojnosti se těšilo konopí, len, ovoce a zelenina. Bohužel zatímco dynastie Rašidovců udělila privilegia v podobně osvobození od daně těm, kteří za město bojovali a dobře mu sloužili, 'Abdallah postupoval obráceně. Již přidělená privilegia zrušil a ještě zavedl nové daně, např. tribut za obývání oblasti kmenům Gebara a Tiziran, které se tu pohybovaly.⁵⁸

⁵⁷ PARK, Thomas Kerlin a Aomar BOUM. *Historical dictionary of Morocco*. str.311-313

⁵⁸ A. Graulle *Archives marocaines*.XIX (1913). str. 151-154

V době vlády sa'adijské dynastie se Šafšáwan stává místem, v němž se soustřeďují především bohatí obchodníci. Na venkov bývají postupně vytlačováni rolníci. Ve městě je následně stále těžší najít dobré bydlení, pokud dotyčný nemá nějaké lepší vzdělání. Jenomže prvotně tu nejde o vzdělanost, ale "lepší úroveň" vybrané skupiny obyvatelstva. Dochází t u k elitářství, které žene město do jisté izolace a způsobuje společenskou degeneraci. Nadřazenost městské "šlechty" vede k parazitismu na venkovanech.⁵⁹

Na konec této kapitoly jedna zajímavá, i když nepřímá zmínka o městě od Lasquetiho, který ve svých spisech uvádí, že v bitvě o Wadi v roce 1558 pravděpodobně padl celý pluk vojáků z Šafšáwanu, který bojoval na straně Maroka proti osmanskému sultánovi. Tato poznámka dokresluje naši představu o obchodním centru, které jistě nemohlo být jen "povýšeně" zaměřené na obchodování. V každé době bylo třeba střežit hranice města i státu.⁶⁰

⁵⁹ WIRTH, Eugen. *Die orientalische Stadt im islamischen Vorderasien und Nordafrika: städtische Bausubstanz und räumliche Ordnung, Wirtschaftsleben und soziale Organisation*. str. 424-26

⁶⁰ A. Graulle *Archives marocaines*.XIX (1913). str. 5-7

3.3. Historie města Šafšáwan a oblasti Ríf v 17. století

Zatímco předchozí století Šafšáwan zaznamenal obrovský rozmach, události 17. století přinesly naopak určitý úpadek a útlum v životě města a potažmo i místních obyvatel. V průběhu 17. století se přitom vrátila zpět k moci rašidovská dynastie, kterou lid pravděpodobně preferoval.

Např. práce Geoga Séraphina Colina vylučuje skutečnost, že by se lidé z Šafšáwanu angažovali ve vnitřních záležitostech sa'adské dynastie, v níž se rozpoutala roku 1603 mocenská válka o následnictví. Existuje informace o roku 1619, která vypovídá o postoji lidí z města k vládnoucí třídě. Údajně si lidé z Šafšáwanu přáli, aby se k moci opět dostali Rašidovci. Co přesně tím sledovali či zda se jednalo jen o větší duševní sepětí s rašidovskou dynastií, není zcela jasné, ale možná se prostě je zdejší lid nechtěl vyrovnat s tím, že je v područí sultána a chtěl si zachovat rebelský ráz, což mu bylo s Rašidovci umožněno.⁶¹

Ze spisů se dozvídáme, že na začátku 17. století byl hlavou rašidovského rodu ar-Rašid , který měl dva bratry. První z bratrů se jmenoval Isma'íl, jeho vláda byla označovaná za železnou. Druhý bratr se jmenoval Muhammad, který neměl vůdcovské ambice. Takže pouze bratři Isma'íl a ar-Rašid spolu vedli spory o to, kdo se stane nástupcem po otcově skonu (jméno otce nám není známo).

Každý tamní vůdce především musel dokázat nejen své velitelské, ale hlavně bojové schopnosti. Šafšáwan byl totiž v okrajové části panství Gailanu, což bylo teritoriální území nebezpečného barbarského kmene Gailanu. A bojovníci ze severu byli známí jako velmi dobří bojovníci, s darem přímo od přírody, budili přirozený respekt. Proto i jeden z představitelů barbarského kmene Gailanu Ahmad našel svého času v Šafšáwanu podporu pro svoji vojenskou a politickou ambici. Není sice

⁶¹ HOUTSMA, M. *E.J. Brill's first encyclopaedia of Islam, 1913-1936*. s. 274

zcela zřejmé, jak velkou moc ve městě měl, ale víme, že se ocitl v opozici proti ar-Rašidovi.⁶²

Ar-Rašid bydlel ve qasabě. Během bojových výpadů proti Ahmadovi zaznamenal ar-Rašid velké úspěchy. Roku 1666 donutil ar-Rašid kmen Gailanu k útěku do Asilahu. O rok později se však ar-Rašidova mocenská pozice otřásla. Nejprve musel uklidnit nájezd Alawitů, kteří přišli z Tetuanu. Pak když se město se dostalo pod alawitské područí, diplomaticky vyjednávat. Nakonec Alawité jmenovali ar-Rašída jako guvernéra města a určili, že i jeho synové budou mít tuto pozici zaručenou.⁶³

Dále se nám dostává ze spisů od Mouliérase velmi nepříjemná informace, a totiž že ar-Rašid zavraždil svého nenáviděného bratra Isma'ila. Mouliérase to dokládá spisem z roku 1899: *Lidé města jsou bez jakýchkoliv pochyb stateční ... když podali svědectví o bratrovraždě, a tím dopustili, aby se k moci dostal zločinec.*⁶⁴ Avšak Lasquetti k tomu argumentuje, že ar-Rašid v době Isma'ilovi smrti neměl takovou moc, aby se o její ztrátu musel strachovat. Dále se podle některých zdrojů chtěl se svým bratrem dohodnout na společném fungování města. Také je doloženo, že Isma'il velmi úspěšně bojoval po boku svého bratra ar-Rašida proti Gailanům, což by svědčilo o lepším bratrském vztahu, než jak bývá leckdy popisován. A posledním a nejdůležitějším faktem by mělo být to, že Isma'il podle některých zdrojů zemřel až roku 1727. Historičtí badatelé se tedy v tom, zda byl ar-Rašid vrah nebo ne, nemohou shodnout.⁶⁵

⁶² ZAYĀNĪ, Abū al-Qāsim ibn Aḥmad a Octave Victor HOUDAS. *Le Maroc de 1631 a 1812*. str. 6, 9-10

⁶³ HOUTSMA, M. E.J. *Brill's first encyclopaedia of Islam, 1913-1936*. str. 274

⁶⁴ *Die Welt des Islams: Zeitschrift für die Entwicklungsgeschichte des Islams, besonders in der Gegenwart*. str. 23

⁶⁵ *Tamtéž*. str. 23

Posléze se nám o vývoji ve městě nedostávají téměř žádné informace, dokonce ani o jeho vládcích. Jak již bylo řečeno, Šafšáwan se ocitl v naprosté izolaci, nebál bych se použít i explicitně výraz “doba temna” či totální informační izolace.

3.4. Následný život příštích generací ve městě Šafšáwan

Od 18. století se město Šafšáwan zcela oddělilo od okolního světa. U moci se zřejmě střídali lidé dosazení alawitskou vládou, ale mohla tu rozhodovat i vláda autonomní. O tom můžeme pouze spekulovat, neboť se z tohoto období nedochovalo mnoho dokumentů.

Obecně se na životě budoucích generací odráží především neustálý tlak z křesťanského Španělska a zároveň neutuchající spory mezi představiteli islámu a judaismu, který zajisté byl století od století někdy silnější, jindy slabší, ale nikdy zcela neumřel, protože trvá dodnes.

Ironicky otevřelo město znovu své brány až poté, co sem roku 1920 vnikli Španělé, pro šafšáwanské dávní rivalové. Až do té doby sem ovšem nesměl křesťan vkročit, a to pod pohrůžkou ztráty života. Šafšáwan byl z tohoto pohledu zakázaným městem. A ti jednotlivci, kteří se sem odvážili, riskovali život (o čemž je zmiňováno již na začátku práce, konkrétně v bodě 2). Důvodem této nenávisti byly především silné náboženské tlaky umocněné špatnou zkušeností s křesťany z minulých dob. Bohužel to zároveň svědčí o nízké toleranci, která je naštěstí již dnes v Maroku i Šafšáwanu záležitostí menšiny. Nutnost izolace z důvodů silné víry se pod tlakem moderní civilizace rozplynula.

4. Struktura a architektura města

Marocké město Šafšáwan se vyznačuje jak mnoha typickými prvky (citadelou, mešitou) arabské architektury, tak prvky pro tuto oblast zcela atypickými, danými zdejší historií, jež ovlivnila i současnou tvář města. Právě především tyto specifické prvky dávají městu zcela osobitý charakter a hlavně díky se nim se stávají centrem zájmu zvědavých turistů, plynoucích sem nejčastěji z Evropy.

Jak je vidět na obrázku číslo 2⁶⁶, dnešní Šafšáwan je rozdělen do těchto šesti částí: Rif Andalus, Sebbanine, Kharrazine, Ansar, Souk, Souika.

Čtvrť Sebbanine existuje pod stejným názvem již z dob 'Ali b. Rašida (jak říká historik Lasquetti). Ve čtvrti Sebbanine se v dřívějších dobách myla mýdlem vlna (sabun), což je velmi významná činnost ve městě, které se stalo obchodním centrem. Vlna se zde vyráběla i prodávala a už v době 'Aliho bin Rašida si získala regionální slávu poté, co byla šířena muslimy ve Španělsku.⁶⁷

Většinou ovšem dnešní názvy částí města zcela neodpovídají těm původním. Dříve vznikaly názvy čtvrtí podle jejich účelu nebo výrazné stavby, která ovlivňovala okolí, např. mohla existovat čtvrť Funduq (hotel) a Hammam (lázně). Badatelé došli k závěru, že se v Šafšáwanu rozdělovalo město na tyto části: opevněné město (hlavní městská část kolem qasaby), části podle převažujícího národnostního typu a dále oblasti bydlení. Ve čtvrtích Antequera, Marbella, mincovny, Velez Blanco, Velez Rubio a Vera v nich mělo na konci 15. století žít něco mezi 2500-5000 obyvateli. Vládnoucí rodina a náboženští hodnostáři žili v části

⁶⁶ viz. obrazová příloha této práce

⁶⁷ *Die Welt des Islams: Zeitschrift für die Entwicklungsgeschichte des Islams, besonders in der Gegenwart.* str. 16

zvané Swea tvořící střed qasaby. Qasaba se však skládá ještě z dalších čtvrtí a bran.⁶⁸ Obecně je qasaba pevnost sloužící k ochraně města.

Budeme-li se dívat na město jako celek, tak dnešním zcela nejvýraznějším a již z dálky čitelným architektonickým prvkem celého Šafšáwanu, a tedy všech jeho čtvrtí, je výrazná barva fasád, díky které město získalo příznačnou přezdívku "Modré město".

Vznik této pro město typického vzezření je spojen s místními Židy. Původní barva všech domů byla bílá. Židé žijící ve městě však chtěli své domy odlišit, a tak si své domy natřeli na modro. Postupně se z toho stávala tradice, která se přetransformovala do podoby následujícího ustáleného zvyku: schopnost každému muže je dána rozsahem modré barvy na domě. Čím schopnější muž, tím modřejší dům. Všechny domy ve městě přitom úplně modré nejsou. Některé mají bílý podklad a modré jsou jen zhruba do výšky dospělého muže. (Majitel tedy dům natřel jen tam, kam dobře dosáhl.)

Modrobílé fasády působí velmi příjemně a nevšedně, v sytém africkém slunci opticky napomáhají příjemnějšímu snášení horka a ostrého slunečního svitu. Modrobílou barvu navíc zvýrazňuje výrazné zlatavé lemování staveb. Kromě toho se tamní domy odlišují od domů v jiných marockých městech tím, že nemají ploché střechy. Zdejší jednopatrové či dvoupatrové domy mívají střechy a převisy obložené červenými kachlíky. Uvnitř bývají vybaveny dlažbou a vlněnými koberci nebo rohožemi. Svým typickým dnešním vzezřením připomínají domy historii města, během které se sem přistěhovalo mnoho uprchlíků z Andalusie.⁶⁹

Dalším specifickým prvkem Šafšáwanu je velmi unikátní stavba, která nemá v severoafrickém islámském světě obdoby. Touto stavbou je

⁶⁸ LADERO QUESADA, Miguel Angel. *Granada: historia de un país islámico (1232-1571)*. str. 28, 31

⁶⁹ RACKOW, Ernst. *Beiträge zur Kenntnis der materiellen Kultur Nordwest-Marokkos: Wohnraum, Hausrat, Kostüm*. str. 2

osmiboký minaret, který je ozdoben mozaikou. V oblasti severní Afriky obvykle mívají minarety čtvercový charakter. Osmiboký minaret v Šafšáwanu je součástí Velké mešity postavené v 16. století a jedná se o jednu ze sedmi tamních mešit. Klasickým architektonickým prvkem islámské mešity je existence modlitebního výklenku (mihrab), který je orientován směrem k Mekce a dále existence nádvoří s fontánou na rituální očistu.⁷⁰

Každá mešita je v arabském náboženském světě velice důležitá, neboť je to místo, kde věřící uctívají Alláha. Když se určuje nadmořská výška města, určuje se prvotně právě podle qasaby. Velká mešita v Šafšáwanu, na kterou ovšem nenavazuje madrasa (škola), měla společnou zeď se "Starou mešitou" v přední části Suqu ve čtvrti Talidi, přičemž do obou se chodilo po tři století ve stejné úctě. Informace o počtu zdejších mešit jsou však rozdílné. Je zarážející, že Harris potvrzuje existenci 7 mešit, ale toto číslo je hluboko pod odhadem Lasquettiho, který hovoří o 12 mešitách. Vysvětlení přišlo od Mouliérseho: Dvě mešity (Lalla'Adawiya a Rif) jsou umístěny mimo ohraničenou část města a tři mešity (pohřební, Ben Yellun a al-Hagg as-serif) nejsou dominantní, tím pádem se opět dostaneme na číslo 7, které uváděl Harris.⁷¹ Také když se zeptáte obyvatelů měst, uvádí, že Šafšáwan má sedm mešit. Mají na mysli: 1) Velká mešita, 2-6) Okolí mešity Onsar, Sebbanin, Andalus, Souk, Bu Hansa, 7) mešitu zakladatele města 'Ali b. Rašida.⁷² Na obrázku číslo 2 jsou označeny všechny současné mešity. Z obrázku vyplývá, že v současnosti se zde nachází mnohem více mešit než sedm, ale ty další vznikly až v pozdějším časovém období. Co je však důležité, že se v každé oblasti vyskytuje minimálně jedna mešita.

⁷⁰ PARK, Thomas Kerlin a Aomar BOUM. *Historical dictionary of Morocco*. str. 42

⁷¹ *Die Welt des Islams: Zeitschrift für die Entwicklungsgeschichte des Islams, besonders in der Gegenwart*. str. 31-32

⁷² MOULIÉRAS, Auguste. *Le Maroc inconnu: 22 ans d'explorations dans cette contrée mystérieuse, de 1872 à 1893 ...* str. 131

Velmi výraznou kulturní památkou a zároveň náboženským místem je v Šafšáwanu mešita na náměstí Uta Hammam v medině. Medina arabsky znamená město, ale v Maroku má svůj vlastní užší význam. Medina tady znamená starobylá část města, je to v podstatě centrum obehnané hradbami, do kterého se často snažili místní vtěsnat i přes rozrůstající populaci. Díky stále hrozícím výpadům se život mimo medinu začal rozrůstat až v posledních staletích, a to velmi opatrně.

Šafšáwanská medina byla postavena na velmi strategickém místě, v těžko přístupném místě, na které navíc díky vápencovému podkladu vyvěrala z trhliny voda, jíž tak byl stále dostatek. Zdejší medina se vyvinula spontánně, aniž by kopírovala nějaké předem stanovené schéma. Strukturu šafsáwanské mediny ovlivňoval příchod nových kultur a společenských tradic s novými vlnami příchozích granadských vyhnanců. Ve středu mediny se soustřeďovala produktivní a obchodní činnost, a to právě kolem náměstí Uta Hammam.⁷³

K tomu docházelo zřejmě již krátce po založení města, za dob počátku vlády Rašidovců, kdy byla populace ve městě malá, protože až následující migrace za reconquisty přivedla Šafšáwan k rozvoji. Jací řemeslníci a obchodníci zde začali praktikovat své živnosti? Ne zcela typičtí jsou např. stříbrníci (lidé co opracovávají stříbro). V 16. století zná tamní lid také tvorbu vosku a kůže, pěstování a hlavně bohaté zahradničení. Hariss také uvádí, že později se zde mělo rozvíjet i hedvábnictví, které měl Šafšáwan spolu se zahradničením společný s Granadou. Předpokládá se také, že obyvatelé města zdatně vypomáhali

⁷³ MILETO, Camilla, Fernando VEGAS LÓPEZ-MANZANARES, L. GARCÍA SORIANO a Valentina CRISTINI. *Vernacular architecture: towards a sustainable future : proceedings of the International Conference on Vernacular Heritage, Sustainability and Earthen Architecture, Valencia, Spain, 11-13 September 2014*. str. 283-588

díky své přímořské poloze s obchodem s evropskými státy, na čemž měli nemalou také židovští spoluobčané známí svým obchodním talentem.⁷⁴

Dalším typickým znakem Šafšáwanu jsou klikaté ulice mezi obytnými domy. Např. Mouliéras popsal Šafšáwan jako "*ohromnou vesnici, pravidelně klikatou, špinavě nechutnou...*"⁷⁵ Ulice nejsou stavěny podle linií či dokonce čtverců. Pokud bylo potřeba, tak se jen na místech potřebných rozšířilo rozcestí. V těch sektorech města, kde byl dostatek vody, se strategicky umísťovaly mlýny na mletí mouky a tkací dílny. V těchto dílnách vznikaly tkané vlny, vlněné koberce, bavlněná plátna. Vyrábělo se zde tradiční oblečení gillaba, které se skládá z tuniky s kapucí. Látky se prodávaly v malých uličkách hustě lemovaných malými obchůdky velkými maximálně 2x3 m s jedním vstupem dřevěnými vraty.⁷⁶ K obchodování mezi městem a horami docházelo na speciálním místě mediny zvaném funduq, což je velká stavba určená pro ubytování cestovatelům, obchodníkům a zemědělcům z hor přicházejícím směniti své produkty za ručně vyráběné zboží. V minulosti byly v Šafšáwanu čtyři taková místa, ale v současné době existuje jen jedno - a to je stále funkční. Zabírá rozlohu 596 metrů čtverečních a sestává z padesáti pokojů, skladovacími a dalšími prostory k praktickému využití.⁷⁷

Základní potřebou arabského světa je uspokojování denních potřeb v kolektivních zařízeních. Tím je dána i struktura medin, při jejichž stavbě se musí vyhovět potřebě společných zařízení typu: veřejné lázně (hammam), místa pro společnou modlitbu (mešity), školy učící koránu (madrasy nebo zawaije), společné chlebové pece nacházející se na

⁷⁴LADERO QUESADA, Miguel Angel. *Granada: historia de un país islámico (1232-1571)*. str. 40

⁷⁵*Die Welt des Islams: Zeitschrift für die Entwicklungsgeschichte des Islams, besonders in der Gegenwart*. str. 33

⁷⁶MILETO, Camilla, Fernando VEGAS LÓPEZ-MANZANARES, L. GARCÍA SORIANO a Valentina CRISTINI. *Vernacular architecture: towards a sustainable future : proceedings of the International Conference on Vernacular Heritage, Sustainability and Earthen Architecture, Valencia, Spain, 11-13 September 2014*. str. 283-588

⁷⁷Tamtéž. str. 283-588

křižovatkách ulic. Lázně a mešity bývají vedle sebe, protože očista a modlitba spolu souvisí. Až do 19. století bývaly mediny soběstačné a izolované okolnímu světu. Aby fungovaly vztahy v tak pevném sociálním systému, existuje nutnost respektování pravidel, což je důležitá hodnota islámské kultury.⁷⁸

Individuální činnost arabských obyvatel ovšem třeba zprostředkovávají terasy na vyšších domech, které slouží hlavně k zemědělskému pěstování jednotlivců. Svým vzezřením jsou tyto terasy podobné těm ve středomořských oblastech, na těch větších mohou být pěstovány i ovocné stromy.⁷⁹

Zvláštní částí města jsou samostatné židovské čtvrti, v Maroku nazývané mallah nebo mellah.⁸⁰ Jedná se v podstatě o jiný název pro ghetto, které v Šafšáwanu v historii skutečně bylo. Vzniku tohoto ghetta předcházely historické skutečnosti.

Nejprve sem přišla část uprchlíků po pádu Granady (1492), z nichž další část zůstala v oblasti Martilu a také města Tetuán. Tito uprchlíci pobývali nejprve v tehdejších čtvrtích Sweqa, Sebbanin a Rif Andalus. Tou dobou byla obchodní síla Židů, kteří mohli přinést Šafšáwanu růst životní úrovně, ignorována. Rozsah tohoto negativního postoje byl velmi různý, počínaje vykořisťováním, přes diskriminaci až k otevřenému nepřátelství. Židé byli donuceni si sami zaplatit za bezpečnostní ostrahu objektu mellah. Tehdejší městský regent Qa'id zavedl pro Židy roční daň, což ovšem

⁷⁸ MILETO, Camilla, Fernando VEGAS LÓPEZ-MANZANARES, L. GARCÍA SORIANO a Valentina CRISTINI. *Vernacular architecture: towards a sustainable future : proceedings of the International Conference on Vernacular Heritage, Sustainability and Earthen Architecture, Valencia, Spain, 11-13 September 2014*. str. 283-588

⁷⁹ Tamtéž. str. 283-588

⁸⁰ PARK, Thomas Kerlin a Aomar BOUM. *Historical dictionary of Morocco*.433

vzešlo z hlasování. Poplatku byli ušetřeni pouze cestující, kteří se ocitli v mellahu jen krátce.⁸¹

Následně bylo v městě odděleno ghetto, v němž podle badatele Mouliérase neměli Židé právo na vlastnictví. Vyplývá to z poměrů v 19. století, ale protože pravděpodobně byly poměry v době 16. století volnější. Podle badatelů Španěla Luise del Mármola Carvajala a Itala Juan de Lasquettiho tu žilo tehdy ve 22 domech asi 200 jednotlivců, avšak není známo, jak moc se toto číslo v průběhu času měnilo.⁸²

Obecně platí, že termín Xauener (Šafšáwanec) se používal pro všechny muslimy, kteří bydleli ve městě. Lasquetti klade důraz na genealogické členění, které ukazuje pokračování jednotlivých rodin v muslimských čtvrtích. Když se mluví o Šafšáwancích, nehovoří se o Židech. Od samého počátku se přitom evropští pozorovatelé zajímali o vliv židovského elementu. V Šafšáwanu žili Židé v mellah, zřejmě se jednalo o Židy izraelského původu. Mimo ghetto se ovšem tito lidé zabíjeli nebo nechávali svému osudu, jak doplňuje Foucauld.⁸³

Samozřejmou architektonickou součástí každého severoafrického města je také bazar, nechybí ani v Šafšáwanu. Na bazaru probíhají tradiční trhy. Nad trhy probíhá určitá kontrola, jejich průběh se řídí zaběhlými zvyky a podle uplatnitelného práva. Konkrétní místo k prodeji, obchodní místo, bývá pronajímán na celý život. Bývá ovšem posuzována jeho vhodnost umístění. V oblastech suqu bývá povoleno realizovat jen určité konkrétní obchody.

⁸¹MOULIÉRAS, Auguste. *Le Maroc inconnu: 22 ans d'explorations dans cette contrée mystérieuse, de 1872 à 1893 ...* str. 236

⁸²*Die Welt des Islams: Zeitschrift für die Entwicklungsgeschichte des Islams, besonders in der Gegenwart.* str. 18

⁸³*Die Welt des Islams: Zeitschrift für die Entwicklungsgeschichte des Islams, besonders in der Gegenwart..* str.33

Vyjednávání bývá dvojího typu: zájemci o obchod používají buď intenzivní rychlou nebo rozsáhlou vyhledávací strategii. V prvním případě rychlé strategie prodejci dávají naději na získání lepší ceny na základě známosti či přátelství. V případě druhém prochází zájemce jednotlivé obchody a hledá nejlepší cenu. Není považováno za neslušné sdělit prodejci cenu konkurenta. Bohužel protože často bývá rozdíl nejen v ceně, ale i kvalitě zboží, neznalý zákazník může být svou neznalostí stejně oproti prodejci v nevýhodě. V severní Africe se organizují se dva typy suq. Ty trvalé se nachází ve velkých městech. Druhý typ suqu se může odehrát i jen v blízkosti města, a to v určitý den v týdnu.⁸⁴

⁸⁴ PARK, Thomas Kerlin a Aomar BOUM. *Historical dictionary of Morocco*. str. 56

5. Závěr

Cílem této práce bylo lépe poznat a přiblížit historii marockého města Šafšáwan v období 15. - 17. století, což je na rozdíl od 18. a 19. století méně známý historický úsek dějin města.

Aby bylo možné zhodnotit vše v kontextu, bylo nutné se zabývat nejen samotným vývojem města ve vybraném období, ale samozřejmě také i okolnostmi, které vedly k přistěhovaleckým vlnám a k dalším okolnostem, které v průběhu času ovlivňovaly ráz města. Kvůli širšímu pohledu jsem také zhodnotil jak současnou situaci ve městě, tak jeho charakteristickou architekturu a obyvatelstvo. Nakonec jsem se krátce zabýval též následným vlivem historických okolností na budoucnost města.

Při studiu materiálů jsem především vycházel z německé odborné literatury. Velmi mi pomohly poznatky britského badatele Waltera Harrise. V českých zdrojích se nachází bohužel jen velmi málo materiálů, ze kterých by se dalo čerpat.

V období vývoje města v 15. - 17. století jsem objevil několik zajímavých okolností, které mne nejen zaujaly, ale především dotvořily můj náhled na toto originální místo arabského světa. V dějinách města se vyskytlo několik svérázných osobností a je obrovská škoda, že zdroje se často neshodují v popisech některých událostí, eventuálně v přesných rodinných vazbách, protože dnes již nelze rozlišit, co je pravda a co smyšlenka. Na druhou stranu to dává prostor k dalšímu zkoumání a také ke kreativním úvahám. Co je jisté, že do vývoje a budoucí tváře města nejvíce zasáhla existence reconquisty a následné soužívání muslimských a židovských obyvatel, kteří sice měli společného nepřítele, křesťany, ale přesto je často ani tato společná nenávist nespojovala.

Velmi zajímavé je právě v historii Šafšáwanu sledovat, jak náramný vliv měly na život obyčejných lidí střídající se vládnoucí vrstvy a také rozpory mezi nimi vyvolané. Jak městem a jeho významností smýkaly vnější okolnosti, jak se v jednu chvíli výrazné obchodní centrum, strategický bod a zároveň posvátné místo stalo za relativně krátký čas naprosto izolovaným “koncem světa”. Značné sympatie budí, a to i ve čtenáři odlišného národa a po všech těch staletích, rebelské postoje vládnoucí třídy, když se ta snažila si za každou cenu udržet původní záměr a samostatnost. Napříč historií si všichni toužíme především uchovat si svobodu.

Musím připustit, že zatímco studijní pobyt v Šafšáwanu byl pro mne silným zážitkem, studium historie Šafšáwanu tyto dojmy ještě umocnilo. Velice rád bych se sem ještě někdy vrátil, s větším uvědoměním, s hlubším pochopením, s větší touhou zapátrat podrobněji po historicky důležitých místech. Víc než kdy jindy na mne při studiu podkladů pro tuto práci dolehlo uvědomění, jak dalekosáhle život lidí ovlivňuje rasismus a jak je důležitá náboženská i jiná tolerance v našem multikulturním světě.

6. Seznam použité literatury

Archives marocaines. Paris: E. Leroux, 1904-. (Archives marocaines. 1905, 1905(III).)

Archives marocaines. Paris: E. Leroux, 1904-. (Archives marocaines. 1913, 1913(XIX).)

BENTAHILA, Abdelâli. *Language attitudes among Arabic-French bilinguals in Morocco*. 2002. Clevedon, Avon, England: Multilingual Matters, 1983. Multilingual matters (Series), 4. ISBN 09-050-2815-5.

Die Welt des Islams: Zeitschrift für die Entwicklungsgeschichte des Islams, besonders in der Gegenwart. 4. Berlin: Deutsche Gesellschaft für Islamkunde, 1943. 1570-0607.

Documentos acerca de la expulsion de los judios / edición preparada y anotada por Luis Suárez Fernández. Valladolid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Patronato Menéndez Pelayo, 1964. Dostupné také z: <http://www.sephardicstudies.org/decreed.html>

ÉPAULARD, Alexis. *Description de l'Afrique*. 2. vydání. Paris: J. Maisonneuve, 1980. ISBN 978-2-7200-0455-1.

GENTHE, Siegfried a Georg WEGENER. *Marokko; reiseschilderungen*. 2. aufl. Berlin: Allgemeiner verein für deutsche literatur, 1906.

HARVEY, L.P. *Islamic Spain, 1250 to 1500*. 3. [Dr.]. Chicago [u.a.]: Univ. of Chicago Press, 1994. ISBN 978-022-6319-629.

KAMEN, Henry. *The Spanish Inquisition: a historical revision*. New edition. New Haven: Yale University Press, 1998. ISBN 978-030-0078-800.

LADERO QUESADA, Miguel Angel. *Granada: historia de un país islámico (1232-1571)*. 3. ed., rev. y ampliada. Madrid: Editorial Gredos, c1989. ISBN 84-249-2940-3.

MILETO, Camilla, Fernando VEGAS LOPEZ-MANZANARES, L. GARCÍA SORIANO a Valentina CRISTINI. *Vernacular architecture: towards a sustainable future : proceedings of the International Conference on Vernacular Heritage, Sustainability and Earthen Architecture, Valencia, Spain, 11-13 September 2014*. Leiden, The Netherlands: CRC Press/Balkema, 2015. ISBN 11-380-2682-4.

MOULIE´RAS, Auguste. *Le Maroc inconnu: 22 ans d'explorations dans cette contrée mystérieuse, de 1872 a` 1893 ..* Paris: Joseph Andre´, 1899. ISBN 978-1274810472.

ODDI, Abderrahim Yebbur. *Los Ber-Rached de Chefchauen y su significación en la historia de Marruecos septentrional*. 1. vydání. Tetua´n: Centro de Estudios Marroquíes, 1953. ASIN: B0018L9W9A.

Oxfordský slovník světových dějin. Vyd. 1. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1054-8.

PARK, Thomas Kerlin a Aomar BOUM. *Historical dictionary of Morocco*. 2nd ed. Lanham, Md.: Scarecrow Press, 2006. ISBN 08-108-5341-8.

VOLFOVÁ, Lenka. *Sefardští Židé v Sarajevu*. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno, 2011. Dostupné také z: http://is.muni.cz/th/342069/ff_b/. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Brno. Vedoucí práce Ladislav Hladký.

WIRTH, Eugen. *Die orientalische Stadt im islamischen Vorderasien und Nordafrika: städtische Bausubstanz und räumliche Ordnung, Wirtschaftsleben und soziale Organisation*. 2. Aufl. Mainz: von Zabern, 2001. ISBN 38-053-2709-9.

RACKOW, Ernst. *Beiträge zur Kenntnis der materiellen Kultur Nordwest-Marokkos: Wohnraum, Hausrat, Kostüm*. 2. vydání. Wiesbaden: O. Harrassowitz, 1958. DOI: 10.1525/aa.1959.61.6.02a00400.

Online odkazy :

GeoHive. *GeoHive* [online]. Haut Commissariat au Plan, 2014 [cit. 2016-04-29]. Dostupné z: http://www.geohive.com/cntry/morocco_ext.aspx

7. Resumé

The aim of this study was to better understand and explain the history of the Moroccan city Chefchaouen in the period 15th - 17th century, which is in contrast to the 18th and 19th centuries less-known historic section of town history. In order to evaluate everything in context, it was necessary to consider not only the actual development of cities in the selected period, but of course also the circumstances that led to waves of immigration and other circumstances that over time affect the character of the town. Due to a broader perspective, I also assessed the current situation in the city and its distinctive architecture and population. At the end I briefly mentioned the subsequent historical circumstances which may influence the future of the city. When studying the materials I mainly came from German literature. Knowledge of England researche Walter Harris greatly helped me. In Czech sources is unfortunately very little materials which I could use. During the development of the city in the 15th-17th century, I discovered some interesting circumstances, which not only impressed me, but especially formed my review on this unique place of the Arab world. In the history of the town, there were some of fascinating personalities and it is a pity that resources often do not match the description of some events, eventually in the exact family ties because nowadays you can not distinguish between what is true and what is fiction. On the other hand, it gives room for further investigation and to creative thinking. What is certain that the development and future face of the city was hardest hit by the existence of the reconquista and after that it was coexistence between Muslim and Jewish inhabitants, who, although had a shared enemy, Christians, yet this common hate did not often connect these people.

Very interesting it is precisely in history Chefchouan see how silly an impact on the lives of ordinary people alternating with the ruling class and

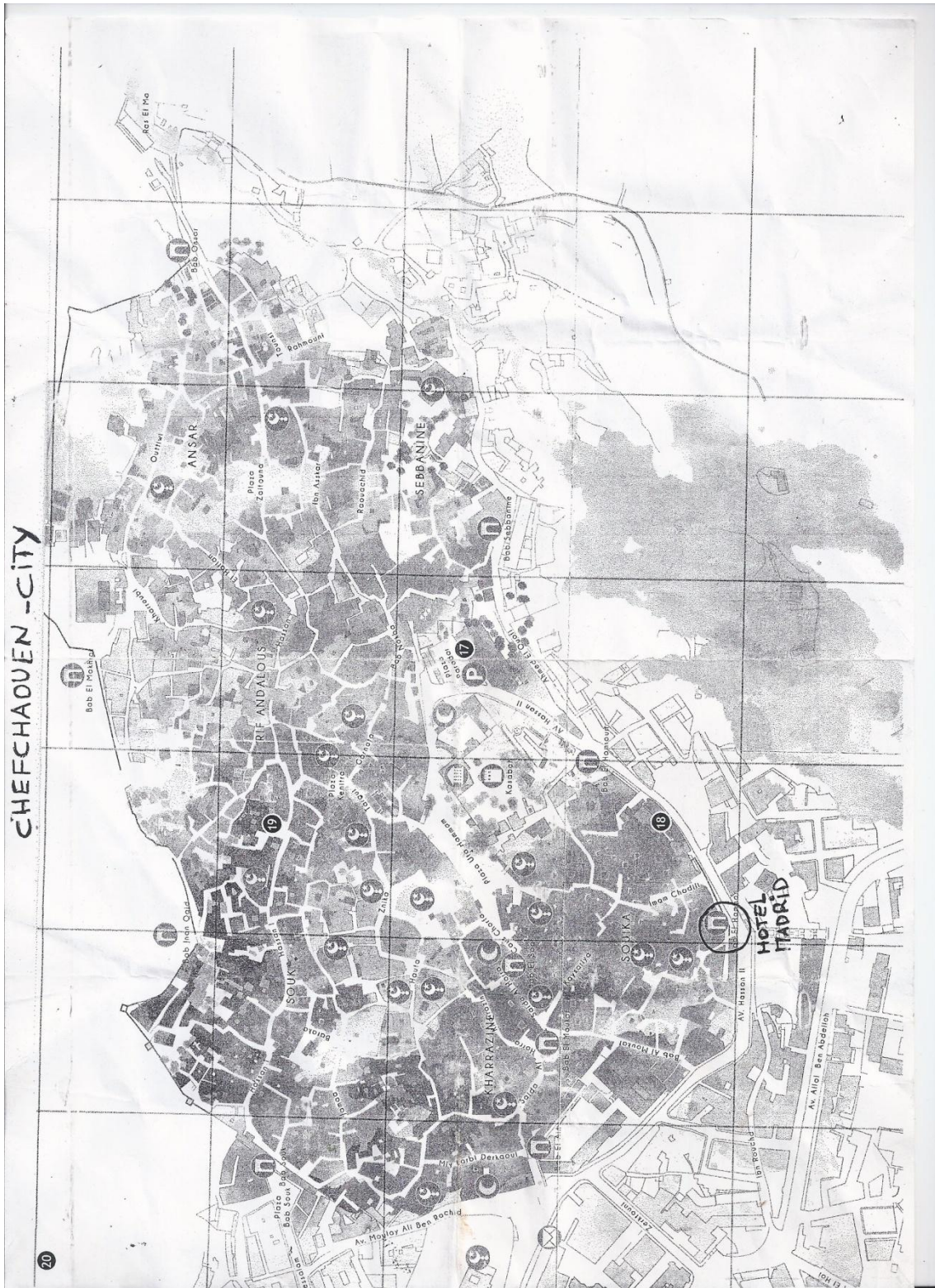
the contradictions between them caused. As the city and its significance showed appearances, as at one popular business center, a strategic point and also became a sacred place for a relatively short time completely isolated "at the end of the world." Considerable sympathy attracts even the reader a distinct people, and after all these centuries, rebellious attitude of the ruling class when she tried at all costs to maintain the original intent and independence. Throughout history have we all desire above all to preserve freedom.

I must admit that while the study in Chefchouan was for me a great experience, studying history Chefchouan these impressions was magnified. I would love to come here ever returned, with greater awareness, a deeper understanding, a greater desire zapátrat detail, and historically important places. More than ever, for me the study of materials for this work came the awareness of how people's lives largely influenced by racism and how important religious and other tolerance in our multicultural world.

Obrazová příloha

Obrázek číslo 1

Obrázek číslo 2